

Ohlédnutí za dosavadními ročníky Skřípce

Obec překladatelů byla založena přesně před 25 lety. V té době, na začátku 90. let, se začala rozpadat velká státní nakladatelství a vyrojilo se množství malých nakladatelů, kteří se odvážně pustili do vydávání překladových titulů, jež před rokem 1989 na trhu chyběly. Elán jim nescházel, avšak nakladatelské zkušenosti zhusta ano. Tito nováčci, a nebylo jich tehdy málo, ve snaze ukojit hlad čtenářů po nových knihách zadávali překlady i lidem, jejichž znalosti překládaného jazyka sice mohly být slušné, nicméně povědomost o překladatelské profesi měli pramalou. Na redakci knihy, v nakladatelské praxi nezbytnou, v řadě případů nezbýval čas ani peníze. V knihkupectvích se pak prodávaly četné převody beletrie i odborné literatury, které nerespektovaly pravidla a úsus českého jazyka, hemžily se pravopisnými chybami, byly kostrbaté až nesrozumitelné, někdy hrubě zkreslovaly nejenom jazyk, ale i obsah díla a nejednoho světového spisovatele před českým čtenářem přímo znemožnily.

To členy naší obce samozřejmě zlobilo, cítili, že je ohrožena čest jejich profese a že proti takovému nešvarům je nutno něco podniknout - a tak vznikla překladatelská anticena Skřípec, určená nejhoršímu překladu uplynulého roku. Skřípec coby symbol ceny se ukázal být nejvhodnějším řešením. Skřípec má vícero významů. Není to jenom mučící nástroj, ale rovněž druh brýlí. Takový skřípec špatného překladatele pořádně skřípne do nosu, upozorní ho, že v jeho překladu něco skřípe, a skla skřípce ho vyzvou, aby si text důkladně prohlédl. Obec začala sbírat podněty od odborné i širší veřejnosti a k posouzení návrhů vybrala nezávislé porotce mezi nejzkušenějšími překladateli ze svých řad. Tehdy - jsme stále na počátku 90. let - se chystal i první pražský mezinárodní knižní veletrh, jehož partnerem se Obec překladatelů stala, a Svět knihy se záhy stal místem vyhlášení Skřípce. V duchu této tradice je zde vyhlášován dodnes. Tenkrát v r. 1994 obdržel Skřípec zpackaný překlad románu známého amerického spisovatele Edgara Lawrence Doctorowa *Billy Bathgate* (Riopress 1993). Letos se tedy Skřípec koná již po jednadvacáté, stejně jako se po jednadvacáté koná pražský veletrh.

Ohlédneme-li se za "oceněnými" překlady uplynulých ročníků, shledáváme určitý vývoj v čase. V prvních letech obdržely anticenu v drtivé většině publikace, v nichž převažoval vysoký podíl stylisticky nezvládnutých, neobratných vět, sledujících dikci jazyka originálu, nebo obsahovaly řadu pasáží v textu, jež byly nesrozumitelné, text nebral v potaz zavedené pojmosloví, osobní a místní jména mnohdy ponechával v původním jazyce, ač existují obecně známé nebo snadno ověřitelné české tvary; vyskytovalo se i velké množství zkreslených,

překroucených a někdy dokonce nesmyslných informací. Z překladů tohoto typu zkrátka vyčuhovala absence či katastrofální neprofesionalita redakce. Poškozena českou verzí byla bohužel řada světových spisovatelů - například již zmíněný Edgar Lawrence Doktorow či George Orwell (esej o Henry Millerovi *V bříše velryby*).

Mizerná práce nakladatelské redakce však není jediným nešvarem, který OP pranýřuje. Ukázalo se, že někteří nakladatelé si usnadnili práci i peníze na úkor překladatele, a tím hrubě porušili jeho autorská práva jak morální, tak materiální. Konkrétně šlo o to, že již hotové a vydané překlady původním překladatelům bez skrupulí odcitili a vydali je pod smyšleným jménem buď ve zcela nezměněném znění, anebo jen s průhlednými kosmetickými úpravami. I takové zloděje jsme odhalili a udělili jim několikrát anticenu Skřípec za porušování autorských práv překladatele, jmenovitě Ottovu nakladatelství za vydání Saint-Exupéryho *Malého prince*, jež přeložila původně Zdeňka Stavinohová, ale připsán byl jakémusi M. Sasákovi, anebo nakladatelství Jota za *Artušovu smrt* Thomase Malloryho (původní překlad pořídil Jan Caha v r. 1960), či nakladatelství Millenium Publishing za vydání *Psa baskervillského* od Arthura Conana Doylea v původním překladu Františka Gela, ale se jménem jiného, dávno již zemřelého prvního překladatele díla Josefa Pachmajera, navíc ve zkomolené podobě. Skřípeček obdrželo rovněž brněnské nakladatelství Bastei Moba opět nikoli za špatné překlady, ale za překlady dobré, které byly připsány jinému autorovi. Překlady z ruštiny, francouzštiny a angličtiny (např. Dostojevskij, Turgeněv, Defoe, Maupassant) pořídila údajně jistá M. Ruthová, jejíž překlady se však nápadně shodují s dřívějšími převody jiných autorů. A naposledy také loni, kdy Skřípec obdrželo nakladatelství Dobrovský, s.r.o. za vydání románu Charlotte Brontëové *Jana Eyrová* a souboru *Meč s fénixem a jiné povídky* Roberta E. Howarda, pod nimiž je jako překladatel podepsán Petr Polák. Jde ovšem jednoznačně o plagiáty starších překladů: v prvním případě se obětí plagiátu stal překlad Jarmily Fastrové pořízený v 50. letech, v druhém překlad Jana Kantůrka z 90. let.

Za udělení Skřípce se nám dostalo v minulosti i několika výhrůžek - dokonce soudním postihem, u výhrůžek však zůstalo. Stalo se ale naopak, že se nakladatelé za nepovedenou knihu omluvili a slíbili, že ji nechají znovu přeložit, konkrétně nakladatelství BB Art v případě výboru básní a písňových textů *Hudba neznámého* z r. 2003. To je třeba pochválit, stejně jako nedávné rozhodnutí nakladatelství Dauphin stáhnout z prodeje špatný překlad románu *To podstatné* od německé nositelky Ceny Evropské unie za literaturu Iris Hanikaové.

Má anticena Skřípec, podíváme-li se na její dosavadní historii, smysl? Jsme přesvědčeni, že ano, přestože jsme občas, byť sporadicky, obviňováni ze škodolibosti a nekolegiality. To je ale lichá námitka. Anticenu nedostávají překladatelé, nýbrž nakladatelé, kteří za vydání knihy nesou plnou odpovědnost. Oni si vybírají překladatele, a když už si jej vyberou špatně a on odvede mizernou práci, je povinností dobrého nakladatele, aby překlad nechal opravit, anebo ho vůbec nepřijal, je to především v jeho vlastním zájmu. Lhůtu na to má – dle smlouvy - většinou dva měsíce.

Dalším důvodem, proč tradici Skřípce udržujeme, je fakt, že kvalitní redakční práce s textem odevzdaného překladu je stále hrubě podceňována. Přitom role redaktora je v nakladatelské práci nezastupitelná a překladatel se bez spolupráce s ním těžko obejde. Nakonec i dnešní odpoledne se o tom přesvědčíte. Dnes ale zaměstnávají vlastní redaktory téměř jen velká nakladatelství, ta menší najímají špatně placené externisty a v honbě za co nejrychlejším vydáním stanovují překladatelům i redaktorům šibeniční termíny pro provedení práce. Za takových podmínek se nemůžeme divit, že svou práci někteří odbydou. Můžeme-li Skřípcem na takové nešvary upozornit a varovat před nimi, není důvod v udělování anticeny nepokračovat.

Zdá se, že situace se za posledních dvacet let přeci jen zlepšila a tipů na ostudné překlady ubylo. Přispěla-li k tomu Obec překladatelů svou kritikou vydávání mizerné překladové literatury, necht' si přebere odborná i laická veřejnost sama.

Alena Lhotová, 15. 5. 2015